

ИНДИВИДУАЛНИ И ДРУШТВЕНИ АСПЕКТ ОДНОСА ЕЛИТЕ И ДАРОВИТИХ

***Апстракт:** Даровитост као природна изврсност представља наслеђени потенцијал који тек уз велики лични напор и подршку шире социјалне заједнице може бити развијен. Друштво које води рачуна о даровитима чини двоструко добро: помаже афирмацију и развој личности и ствара услове за благостање својих чланова у поретку у коме доминантну улогу имају најбољи. У раду се проблематизују питања односа друштва према способним појединцима. Да ли постоји брига за њихово усавршавање, колико су укључени у доношењу важних одлука, колико су ангажовани у друштвеним променама и решавању битних питања, да ли делују појединачно, неповезано или као аристократија умних људи чију памет, знање и мудрост друштво високо цени, а њима даје највиши друштвени статус? Да ли друштво афирмише такве људе које у правом смислу краси интелектуално-морална изврсност или су у експанзији појединци и групе који свој владајући положај у друштву заснивају искључиво на политичкој и финансијској моћи?*

Однос обдарености и личне и друштвене бригае око њеног култивисања био је предмет филозофских промишљања од античког доба до данас. Мудри Хелени имали су неподељено мишљење о значају поседовања изразитих способности, знања и вештина. Велику важност придавали су говорничкој, ратној, лекарској, уметничкој вештини и мудрости², али су добро знали да оне долазе као спој природно наслеђених дарова, елоквенције, мисаоне и физичке снаге, срчаности и њиховог неговања у непосредном животном искуству путем образовања и рада. Дакле, филозофи су високо ценили значај природних дарова, али су знали да њихова снага и делотворност у великој мери зависе од степена њихове усавршености. Тако Аристотел у Реторици опомиње да човек не треба да буде поносан на оно што му је судбина дала, већ на оно што је сам створио.³

---

¹ prof.ruzica@gmail.com

² Уп. Аристотел, Реторика, стр. 16.

³ Уп. Исто, стр. 128

Свако деловање човека одвија се у заједници, а "заједница која је постигла највиши степен самодовољности јесте држава; она настаје ради одржања живота, а постоји ради срећног живота....У свим људима, дакле, постоји природна тежња за таквом заједницом, и онај ко ју је први основао зачетник је највећег добра. И као што је човек, кад достигне свој пуни развој, најбоље од свих живих бића, тако је без закона и правде најгоре од свих- јер наоружана неправда је нешто најстрашније.⁴ Поредак сваке државне заједнице треба да буде праведност⁵, тј. да односи међу људима и у друштву буду засновани на поштовању природне различитости у погледу обдарености која сваком треба да буде показатељ шта треба да ради, чиме да се бави и какво место на друштвеној лествици треба да заузима. Непоштовање основног природног закона индивидуалне неједнакости међу људима с обзиром на њихов наслеђени потенцијал, ствара неприродне ситуације у којима гори владају бољима.⁶

Изврсно у склоностима и способностима хеленски филозофи сматрали су даром богова и муза за који држава треба да преузме одговорност и бригу. Код Платона налазимо изванредну идеју узорне државе конципиране тако да обезбеђује пуни развој сваког члана заједнице сходно његовим индивидуалним способностима, са посебним тежиштем на васпитање оних појединаца које краси "сложена природа".⁷

Ваљано деловање, држава може показати не само кроз добро осмишљен систем школовања надарених, већ и кроз адекватну селекцију њиховог ангажмана на важним пословима. Такав одабир подразумева стварање једног посебног друштвеног слоја који захваљујући својој стваралачкој енергији, стручности, умности и честитости има посебан друштвени статус. Просветни, друштвени и политички ангажман мудрих људи увек је доносио добро заједници. Историја бележи чињеницу да су многи филозофи били позивани да пишу законе за своју политеју (Талес, Солон, Хераклит, Сократ) и непосредно укључивани у просветну и саветодавну активност на многим краљевским дворovima. Тако

---

⁴ Аристотел, Политика, стр.5-6

⁵ Платон, Држава, I А, 331c-336b, II В, 369a

⁶ О владању и покоравану Аристотел говори као о потпуно природном односу у друштвеној заједници, али, наравно, као о односу у коме се поштује ред природног закона. Као што се "живо биће састоји од душе и тела, и душа по природи влада, а тело се покорава..... тако и онај човек код кога су најбоље усклађени душа и тело и код кога је очигледно да душа управља телом, треба да управља оним који за то није способан."(Политика, стр.8.)

⁷Уп. Платон, Држава, VI, 484a-511e

је Платон је био позван од Дионисија, најпре старијег, а касније и млађег, да би их научио мудрој владању. Аристотел је био позван од краља Филипа да буде учитељ његовом сину Александру у време када су на његовом двору већ боравили трагичар Еурипид, песник Агатон, сликар Зеуксид, музичар Тимотеј, лекар Тесал (син Хипократов). Хераклита је, чуеном по мудрој мисли и праведном животу, позвао персијски краљ Дарије са жељом да чује његову мудру реч и да "учествује у култури Грка".⁸

Ипак, ови конкретни примери плодне спреге између владара и умних људи, не потврђују да је став државе према изузетним појединцима увек био афирмативан. Различите епохе и различити друштвено-политички системи нажалост, садрже бројне примере, жртвовања, подцењивања, прогона, игнорисања, па чак и убијања паметних и праведних људи. Протеривање Хераклитовог пријатеља Хермодора из Ефеса речима "нека ниједан грађанин међу нама буде најбољи и најкориснији" показало се као "прва побуна просечних против бољих од њих и као настојање да се сви људи прогласе једнаким"⁹. Огрешење о најмудријег човека Хеладе није заобишло ни Атињане, када су лажним оптужбама прогласили Сократа кривим и осудили га на смрт. Много касније, Ћ. Бруно, изузетан научник, мистичар, математичар проглашен је јеретиком и спаљен на ломачи, јер је био сувише храбар не само да открије истину већ и да је саопшти у време када свет није био спреман да је прихвати. Новија историја, показала је да су слободни духови, ствараоци, песници, научници, књижевници, филозофи проглашавани

---

⁸ У писму које је краљ Дарије упутио Хераклиту стоји: "Ти си написао једну књигу *О природи*, тешко разумљиву и тешку за објашњење. На извесним местима, ако се тумачи дословно, изгледа да садржи снагу размишљања о целокупном свету и о свему што се у њему налази, а што се испољава у најбожанскијем кретању. Међутим, највећим делом не може се донети суд, тако да чак и најбољи познаваоци науке не могу да знају које је исправно тумачење твога рада. И зато краљ Дарије, Христаспов син, жели да чује твоја објашњења и да учествује у култури Грка. Дођи, онда, што брже можеш и посети ме у мом двору. Јер, Грци, по правилу, нису склони да истакну своје мудре људе; штавише, они занемарују њихова упутства за темељно слушање и учење. А на мом двору ти је обезбеђен, леп и достојан разговор и живот који одговара твојим принципима". Хераклит је овако одговорио Дарију: "Сви они који живе овде на земљи далеко су од истине и правде, јер због људе неразумности одају се лакомости и славољубљу. А ја, који заборављам на свако неваљалство, избегавајући свако задовољавање зависти, која хоће у мени да се појави и пошто се грозим сваког сјаја, не бих могао доћи у Персију, јер се задовољавам са малим ако то одговара мом духу" (Д. Лаертије, *Животи и мишљења истакнутих филозофа*, стр.298)

⁹ Д. Живковић, *Темељи политичке мудрости*, стр.38

народним непријатељима и као дисиденти били убијани, протеривани у друге земље или кажњавани прогоном у "радне логоре", где су под најтежим условима издржавали мучења, злостављања и тортуре. О каквим је колосалним личностима и ствараоцима реч, показују имена плејаде руских мислилаца "сребрног века" (Н. Берђајев, Б. Вишеславцев, Н. Лоски, И. Иљин, Д. Лихачов, Н. Солжењицин и многи други) који су у прогонству стварали. Вредност њихових дела потврђује и данас, да се ради о истинским ствараоцима који су и у најтежим условима налазили путеве властитог остварења, а којима је државна власт, уместо подршке била највећа животна претња. То је опомена за сваку друштвену заједницу која се оглушује о снагу и значај својих најбољих чланова. Много је примера кроз историју када су властодршци потпомогнути системом и механизмом самовољне и тиранске владавине, гушили и по сваку цену спречавали слободу мишљења и деловања оних људи који би по свим својим квалитетима могли чинити елиту једног друштва.

Друштво које своје најумније људе протерује, кажњава, убија, лишава себе права на развој. Такво друштво ће увек бити у губитку. Елиту, као "аристократију мудрих и честитих људи" треба стварати и неговати да би својим постојањем и деловањем учествовала у благостању и добробити свих њених чланова. Зато би свако друштво које држи до развоја требало да покаже савесно старање за одабир њених најбољих чланова, висок степен њиховог уважавања и непосредног укључивања у доношењу битних одлука и обављања важних послова.

Литература:

- Аристотел, Реторика, Плато, Београд, 2000.
- Аристотел, Политика, БИГЗ, Београд, 1975.
- Д. Живковић, Темељи политичке мудрости, Свеске, Панчево, 2000.
- Д. Лаертије, Животи и мишљења истакнутих филозофа, БИГЗ, 1985.
- Платон, Држава, БИГЗ, Београд, 1980.

Ruzica Petrovic, PhD

Individual and Social Aspects of the Relation between Elite and the Gifted

Giftedness as social exceptionality is an inherited potential to become developed only through great personal efforts and the support of broader social community. A society that takes care of the gifted brings twofold benefit: it supports the affirmation and development of a personality and creates conditions for welfare of all its members in the

hierarchy in which the best have dominant roles. The paper deals with the issues of the attitude of society towards able individuals: is there care for their improvement, to what an extent are they involved in making important decisions, how are they engaged in social changes and significant problem solving, do they act individually, unconnectedly or as an aristocracy of brilliant people whose mind, knowledge and wisdom is highly respected by the society, giving them the highest social status? Does the society affirm the people attributed by intellectual-moral excellence or is it the case that those individuals and groups flourish whose social position is grounded solely on political and financial power?

